DOMSTOLENS DOM
30. januar 1985 *

I sag 143/83

Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, ved juridisk konsulent Johannes Føns Buhl, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg hos Manfred Beschel, Kommissionens juridiske tjeneste, Jean Monnet-bygningen, Kirchberg,

sagsøger,

mod

kongeriget Danmark, ved Laurids Mikaelsen, juridisk rådgiver i udenrigsministeriet, og med valgt adresse i Luxembourg hos Danmarks chargé d'affaires, Ib Bodenhagen, Kongelig dansk Ambassade, 11 B, boulevard Joseph-II,

sagsøgt,

angående en påstand om, at det statueres, at kongeriget Danmark ikke har overholdt de forpligtelser, der påhviler det i henhold til EØF-traktaten, ved ikke inden for den foreskrevne tidsfrist at vedtage de nødvendige foranstaltninger til gennemførelse af Rådets direktiv 75/117/EØF af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45, s. 19),

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten Mackenzie Stuart, afdelingsformændene O. Due og C. Kakouris, dommerne U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot og R. Joliet,

generaladvokat: P. VerLoren van Themaat
justitssekretær: P. Heim

**

afsagt følgende

* Processprog: Dansk.
** og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 24. oktober 1984,

DOM

(»Sagsfremstillingen« udelades)

Præmisser

1 Ved stævning, indgivet til Domstolens justitskontor den 18. juli 1983, har Kommissionen for De europæiske Fællesskaber i henhold til EØF-traktatens artikel 169 anlagt sag med påstand om, at det statueres, at kongeriget Danmark har undladt at opfylde de forpligtelser, der påhviler det i medfør af EØF-traktaten, ved ikke inden for den foreskrevne tidsfrist at have truffet de nødvendige foranstaltninger til opfyldelse af Rådets direktiv 75/117 af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45, s. 19).

2 Det nævnte direktiv, der er vedtaget med hjemmel i traktatens artikel 100, præciserer i visse henseender artikel 119's saglige anvendelsesområde og indeholder herudover forskellige bestemmelser, som i det væsentlige skal forbedre retsbeskyttelsen for de arbejdstagere, som måtte blive krænket ved tilsidesættelsen af ligelønsprincippet. I den forbindelse bestemmes det i direktivets artikel 1, stk. 1, at

»det i artikel 119 i traktaten omhandlede princip om lige løn til mænd og kvinder... indebærer, at for samme arbejde eller for arbejde, som tillægges samme værdi, afskaffes enhver forskelsbehandling med hensyn til køn for så vidt angår alle lønelementer og lønvilkår«.

3 Direktivets artikel 2 forpligter medlemsstaterne til i deres nationale retsorden at indføre »de nødvendige bestemmelser til, at enhver arbejdstager, der føler sig krænket ved tilsidesættelse af ligelønsprincippet, kan gøre sine rettigheder gældende for retslige instanser efter eventuelt at have indbragt sagen for andre kompetente instanser«.

4 Direktivet skulle efter dets artikel 8 gennemføres inden for en frist på et år fra dets meddelelse. Denne frist udløb den 12. februar 1976 for kongeriget Danmark, der forinden havde gennemført lov nr. 32 af 4. februar 1976 om lige løn til mænd og kvinder (Lovtidende A, s. 64), hvis § 1 bestemmer, at

»enhver arbejdsgiver, som har ansat mænd og kvinder på samme arbejdsplads, skal yde dem lige løn for samme arbejde i medfør af denne lov, hvis han ikke i medfør af kollektiv overenskomst er forpligtet hertil over for dem«.

5 Det er Kommissionens opfattelse, at denne lov ikke fuldt ud opfylder de forpligtelser, der følger af direktiv 75/117, dels derved at den kun forpligter arbejdsgiveren til at yde mænd og kvinder lige løn for samme arbejde og ikke tillige for arbejde, som tillægges samme værdi, dels derved at den ikke hjemler retsmidler, hvormed arbejdstagere, der krænkes ved tilsidesættelse af ligelønsprincippet for arbejde af samme værdi, kan gøre deres rettigheder gældende.

6 Den danske regering er derimod af den opfattelse, at dansk rets materielle indhold fuldt ud er i overensstemmelse med direktivet. Dansk ret sikrer således lige løn ikke alene for samme arbejde, men tillige for arbejde af samme værdi.

7 I den forbindelse har den danske regering i første række gjort gældende, at førnævnte lov af 4. februar 1976 alene udgør en subsidiær garanti for ligelønsprincippet, nemlig i det omfang princippet ikke allerede er sikret i medfør af kollektive overenskomster. De kollektive overenskomster, der regulerer de fleste arbejdsforhold i Danmark, giver klart udtryk for, at ligelønsprincippet også gælder for arbejde af samme værdi. Denne fortolkning støttes blandt andet på 1971-overenskomsten mellem hovedorganisationerne på arbejdsmarkedet, der udtrykkeligt fastslår, at »ved ligeløn forstås at for arbejde af samme værdi uafhængigt af køn betales samme løn«. Denne opfattelse findes desuden bekræftet i en opmandskendelse af 8. december 1977 afsagt af formanden for Statens forligsinstitution i arbejdsstridigheder. Her anvendte opmanden ligelønsprincippet på arbejder »af samme værdi for og i produktionen på arbejdspladsen«.

8 Det må fastslås, at medlemsstaterne som udgangspunkt kan overlade gennemførelsen af ligelønsprincippet til arbejdsmarkedets parter. Denne mulighed fritager imidlertid ikke medlemsstaterne fra forpligtelsen til ved egnede administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser at sikre, at alle Fællesskabets arbejdstagere i fuld udstrækning kan nyde godt af direktivets beskyttelse. En sådan sikring skal ydes i ethvert tilfælde, hvor en effektiv beskyttelse ikke er sikret på anden måde, uanset

årsagen hertil, herunder når de pågældende arbejdstagere ikke er organiserede, når det pågældende område ikke er dækket af kollektive overenskomster, eller når en sådan overenskomst ikke sikrer ligelønsprincippet i dettes fulde udstrækning.

9 I så henseende er den omtvistede danske lov ikke tilstrækkelig klar og præcis til at beskytte de pågældende arbejdstagere. Selv når det i overensstemmelse med den danske regerings anbringende lægges til grund, at princippet om lige løn til mænd og kvinder i den af direktivet tilsigtede vide betydning er sikret inden for rammerne af de kollektive overenskomster, er det ikke godtgjort, at en tilsvarende anvendelse af princippet er sikret arbejdstagere, hvis rettigheder ikke er fastlagt i sådanne overenskomster.

10 Da disse arbejdstagere ikke er fagligt organiserede og er beskæftigede i små eller mellemstore virksomheder, er der anledning til særligt og omhyggeligt at tilsikre dem de rettigheder, de kan udlede af direktivet. Hensynet til retssikkerheden og retsbeskyttelsen kræver således en utvetydig formulering, der sætter de berørte personer i stand til på tilstrækkelig klar og tydelig måde at kende deres rettigheder og forpligtelser, og domstolene i stand til at sikre iagttagelsen heraf.

11 I det foreliggende tilfælde forekommer den danske lovs ordlyd, som ikke omtaler arbejde af samme værdi og derved giver ligelønsprincippet en i forhold til direktivet snævrere rækkevidde, ikke at opfylde nævnte krav. Den omstændighed, at regeringen i bemærkningerne til lovforslaget har erklæret, at udtrykket »samme arbejde« i Danmark er blevet fortolket så bredt, at en tilføjelse af udtrykket »arbejde, som tillægges samme værdi« ikke ville indebære nogen reel udvidelse, er ikke tilstrækkelig til at sikre en hensigtsmæssig information af de berørte personer.

12 Det er for det anførte uden betydning, at den danske regering under arbejdet forud for vedtagelsen af direktiv 75/117 foranledigede optaget en erklæring i Rådets forhandlingsprotokol, hvorefter »Danmark er af den opfattelse, at udtrykket 'samme arbejde' fortsat kan anvendes i danske arbejdsretlige regler.«

13 Efter Domstolens faste praksis kan sådanne ensidige erklæringer ikke påberåbes ved fortolkningen af fællesskabsbestemmelser, da den objektive rækkevidde af regler, der er vedtaget af de fælles institutioner, ikke kan ændres gennem forbehold eller indvendinger, som medlemsstaterne måtte formulere under deres udarbejdelse.

14 Det må derfor fastslås, at kongeriget Danmark har tilsidesat de forpligtelser, der påhviler det i medfør af artikel 1, stk. 1, i direktiv 75/117, ved ikke i bestemmelserne i lov nr. 32 af 4. februar 1976 at udstrække ligelønsprincippet til arbejde af samme værdi. Da dette indebærer, at den nævnte lov ikke har sikret arbejdstagere, der føler sig krænket ved tilsidesættelse af ligelønsprincippet i tilfælde af arbejde af samme værdi, effektiv mulighed for i overensstemmelse med direktivets artikel 2 at gøre deres rettigheder gældende for retslige instanser, er der ikke anledning for Domstolen til at tage særskilt stilling til dette klagepunkt.

15 Det tilføjes, at der under den mundtlige forhandling er rejst tvivl om den i den omtvistede danske lovs § 1 fastsatte betingelse, hvorefter princippet om lige løn for samme arbejde kun gælder »på samme arbejdsplads«. Da Kommissionen imidlertid ikke har gjort et sådant klagepunkt gældende, er der ikke anledning til at tage stilling hertil.

16 Af samtlige anførte grunde må det konstateres, at kongeriget Danmark, ved ikke inden for den fastsatte tidsfrist at vedtage alle nødvendige foranstaltninger til gennemførelse af Rådets direktiv 75/117 af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder, har tilsidesat de forpligtelser, der påhviler det i henhold til EØF-traktaten.

Sagens omkostninger

17 I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 2, dømmes den part, der taber sagen, til at afholde sagens omkostninger; sagsøgte, der har tabt sagen, må derfor betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN

1) **Ved ikke inden for den fastsatte tidsfrist at vedtage alle nødvendige foranstaltninger til gennemførelse af Rådets direktiv 75/117 af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder, har kongeriget Danmark tilsidesat de forpligtelser, der påhviler det i henhold til EØF-traktaten.**

2) **Kongeriget Danmark betaler sagens omkostninger.**

Mackenzie Stuart Due Kakouris

Everling Bahlmann Galmot Joliet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 30. januar 1985.

P. Heim
Justitssekretær

A. J. Mackenzie Stuart
Præsident